

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра економічної теорії та економічних методів управління

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Олександр ГОЛОВКО

2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ**

рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»

спеціальність: 051 «Економіка»

освітня програма: економіка та економічна політика

вид дисципліни: вибіркова

економічний факультет

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою економічного факультету

“27” серпня 2022 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління Ганна КОЛОМІЄЦЬ

Програму схвалено на засіданні кафедри економічної теорії та економічних методів управління

Протокол №11 від “29” червня 2022 року

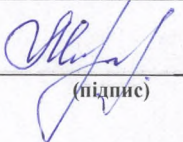
Завідувач кафедри економічної теорії та економічних методів управління

(підпис)

Андрій ГРИЦЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Економіка та економічна політика»

Гарант освітньо-професійної програми (керівник проектної групи)
ОПП «Економіка та економічна політика »
(бакалаврський рівень вищої освіти)

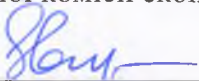

(підпис)

Юрій МІРЯСОВ
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією економічного факультету

Протокол від « 30» червня 2022 року № 9

Голова науково-методичної комісії економічного факультету

(підпис)

Вікторія СВТУШЕНКО
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА» перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Спеціальність: 051 Економіка

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є сформувати розуміння ризику господарської діяльності і здатність приймати адекватні рішення в ризиковому середовищі

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни сформувати

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації

СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення

СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків, що конкретизується в

- 1) засвоєнні новітніх знань і узагальненої в стандартах світової практики щодо управління ризиками;
- 2) застосуванні методів якісного аналізу господарських ризиків;
- 3) виконанні кількісної оцінки господарських ризиків;
- 4) здійсненні вибору інструментів оптимізації ризикових ситуацій.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
вибіркова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	
Семестр	
7-й	
Лекції*	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття*	
32 год.	
Самостійна робота*	
56 год.	
Навчально-дослідне завдання	
30 год.	

*Розподіл на лекції, практичні заняття, самостійну роботу може змінюватися в межах 10% загальної кількості годин в залежності від зміни графіку навчального процесу внаслідок святкових і вихідних днів, а також з метою врахування особливостей засвоєння матеріалу конкретною групою студентів для досягнення запланованих результатів навчання.

1.6. Заплановані результати навчання

Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади)

Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

А саме

знати:

- основні поняття, терміни, стандарти управління ризиками,
- загальні принципи аналізу ризикових ситуацій,
- методи і процедури управління ризиками;

вміти:

- діагностувати ризикові ситуації;
- ідентифікувати ризики;
- виокремлювати ризикопороджуючі чинники;
- оцінювати розмір повних витрат, пов'язаних з ризиком;
- визначати ймовірність реалізації ризикопороджуючих чинників;
- установити релевантний ризиковий спектр;
- розробляти дизайн стратегії управління ризиками і напрями її реалізації;
- оцінювати діючу систему ризик менеджменту господарюючого суб'єкту, готувати пропозиції з її удосконалення.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Вступ в управління ризиками.

Тема 1. Невизначеність- як істотна ознака сучасної економіки

Історія включення невизначеності в науковий дискурс. Міждисциплінарні підходи дослідження невизначеності. Типи і види невизначеності.

Тема 2 Господарські ризики і методи їх дослідження.

Ризик як різновид невизначеності. Методичні основи аналізу ризику. Міжнародні стандарти щодо управління ризиками

Розділ 2. Якісний аналіз ризиків

Тема 3. Якісний аналіз ризиків.

Чинники ризику. Класифікація господарських ризиків. Розкладання складних ризиків на прості ризики.

Розділ 3. Зміст кількісної оцінки ризику.

Тема 4. Кількісна оцінка ризику.

Характеристика витрат на ризик. Методи оцінки ймовірності витрат.

Визначення допустимого рівня ризику для фірми.

Тема 5. Статистичний і експертний методи аналізу ризиків.

Визначення абсолютного і відносного ризику. Організація експертних процедур для вимірювання ризиків.

Тема 6. Аналітичні методи оцінки ризику.

Кредитні ризики. Процентні ризики. Валютні ризики.

Інвестиційні ризики. Маркетингові ризики.

Розділ 4. Організація управління ризиком.

Тема 7. Відношення господарюючих суб'єктів до ризику.

Особливості ухвалення рішень в умовах ризику: фундаментальний і когнітивний підходи.

Тема 8. Інституціоналізація засобів адаптації до ризику.

Стратегії управління ризиком. Організація управління ризиком.

Тема 9. Відмінні ознаки сучасного ризик менеджменту.

Етапи розвитку процесу управління ризиками. Сучасні методи і технології ризик менеджменту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	Інд.	С. р.		л	п	лаб.	Інд.	С. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Вступ в управління ризиками.												
Разом за розділом 1	8	2	2			4						
Розділ 2. Якісний аналіз ризиків												
Разом за розділом 2	8	6	6			6						
Розділ 3. Зміст кількісної оцінки ризику.												
Разом за розділом 3	40	18	18			12						
Розділ 4. Організація управління ризиком.												
Разом за розділом 4	6	4	4			4						
Захист ІНДЗ	32	2	2		30							
Усього годин	120	32	32		56							

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Господарські ризики і методи їх дослідження	2
2	Якісний аналіз ризиків.	6
3	Кількісна оцінка ризику.	4
4	Статистичний і експертний методи аналізу ризиками	4
5	Аналітичні методи оцінки ризику.	10
6	Відмінні ознаки сучасного ризик менеджменту	4
	Захист ІДЗ	2
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Опрацювати доповідь Групи організацій Світового банку Доклада о мировом развитии: Риски и возможности –	6	відповідь на практичних заняттях
2	Опрацювати доповідь Всесвітнього економічного форуму «Глобальні ризики Доповідь 2019»	6	відповідь на практичних заняттях
3	Опрацювати матеріали Федерації європейських ризик-менеджмент асоціацій	6	відповідь на практичних заняттях
4	Опрацювати Національний стандарт Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику	8	відповідь на практичних заняттях ІНДЗ
5.	Підготовка ІНДЗ	30	захист ІНДЗ
	Разом	56	

6. Навчально-дослідне завдання

етапи	Очікувані результати
1-й етап дослідницький	Класифікація актуальних ризикопороджуючих чинників
2-й етап аналітичний	Визначення релевантного ризикового спектру
3-й етап проектний	Узагальнення засобів оптимізації ризиків і вибір стратегії управління ризиками

7. Методи навчання

Упорядкування взаємодії в процесі опанування дисципліни «Ризик менеджмент» спрямованої на досягнення поставлених цілей та запланованих результатів здійснюється переважно інтерактивними методами.

Застосовуються комплекс засобів інформаційно-рецептивного, репродуктивного, проблемного, пошукового, дослідницького характеру.

8. Методи контролю

Для діагностики рівня підготовки застосовуються:

- тести,

- ситуаційні завдання
- задачі
- аудиторні контрольні роботи (1- т.3; 2.1.-т.4,5; 2.2.-т.6)
- виконання семестрової навчально-дослідної контрольної роботи.

Оцінка успішності студента з дисципліни виставляється за багатобальною шкалою і складається з суми балів поточної успішності (максимально 60 б. і підсумкового контролю –максимально 40 б.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль									ІДЗ	підсумковий	Σ	
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3			Розділ 4			20	40	
T1	T2	T3		T4	T5	T6	T7	T8	T9			
10				20			10					100

T1, T2 ... T9 – теми розділів.

Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти за відповіді на питання поточного контролю
Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння певного матеріалу, здатності осмислити зміст теми, вироблених навичок проведення дослідної роботи, умінь публічно представити певний матеріал (презентація).

Якісними критеріями оцінювання виконання завдань поточного контролю є:

- суб'єктне усвідомлення змісту;
- термінологічна коректність;
- повнота й ґрунтовність викладу;
- аргументованість тверджень.

Критеріями оцінювання виконання дослідного завдання студентами є:

1. Повнота виконання завдання:

- елементарна;
- фрагментарна;
- повна;
- неповна.

2. Рівень самостійності студента

- під керівництвом викладача;
- консультація викладача;
- самостійно.

3. Сформованість навчально-інформаційних умінь (роботи з джерелами інформації, складання плану, конспекту, вміння користуватися бібліотекою)

4. Сформованість навчально-інтелектуальних умінь (визначення понять, аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення, абстрагування, вміння відповідати на запитання, виконувати творчі завдання тощо);

5. Рівень сформованості фахових вмінь застосовувати на практиці набуті знання:

- низький – володіння умінням здійснювати первинну обробку навчальної інформації без подальшого її аналізу;

- середній – уміння вибрати відомі способи дій для виконання фахових завдань;
- достатній – застосовує набуті знання у стандартних практичних ситуаціях;
- високий – володіння умінням творчо-пошукової діяльності.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	За 2-рівневою шкалою
	Зараховано
90 – 100	Зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

10. Рекомендована література

Основна література

1. Коломієць Г.М. Ризикологія. Навчальний посібник. - Х.,2016.
2. Коломієць Г.М., Меленцова О.В., Гузненков Ю.Г. Навчально-методичні рекомендації до виконання дослідного завдання з «Ризик менеджменту» - Харків: ХНУ. 2022. — 23 с.

Допоміжна література

3. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками. Навч.курс.-К.:Ника-Центр,2016.-448с.
4. Вітлінський В.В.,Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві. – К.:КНЕУ, 2004.-480с.
5. Гринатуров В. М., Шевчук О. Б. «Ризики п/п діяльності», 2000
6. Коломієць Г.М. Меленцова О.В. Базалієва А. Ризики проблемних інновацій в виробництві харчових продуктів. Вісник ХНУ. -2016, №2, С. 118-125.
7. Коломієць Г.М., Соболев В.М., Меленцова О.В. Хеджування фінансових ризиків в господарських практиках малого бізнесу: сучасні імперативи.- Бізнес інформ. – 2017, № 4. С.274-279.
8. Коломієць Г.М., Гузненков Ю.Г., Меленцова О.В. Інституційний реінженірінг ризик менеджменту в цифровій економіці .- Бізнес-інформ.- 2018, №5. С. 440-446.
9. Комплексний підхід до ризик-менеджменту: чи варто цим займатися: Пер с англ. – «Вільямс»,2003. – 208с.
10. Кондрашихін А. Б. «Теорія та практика підприємницького ризика: навч. посібник» 2009.
11. Нікбахт Е., Гроппеллі А. Фінанси / К., 1993
12. Сахарцева І. І. «Ризики економічної діагностики підприємства: навч. посібник» 2008
13. Старостіна А. О. «Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посібник» 2009
14. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч.посібник/ А.В. Шегда, М.В. Голованенко; за ред. А.В. Шегди.- К.:Знання, 2008. -271с.
15. Douglas W. Hubbard The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It 2nd Edition, Kindle Edition.- 2020.- 367 p.
16. Marks Norman. World-Class Risk Management. - 2015. - 236 p.
17. Marks [Norman](#). Risk Management for Success. - 2020. - 170 p.
18. Enterprise Risk Management: Today's Leading Research and Best Practices for Tomorrow's Executives (Robert W. Kolb Series) 2nd Edition -2021. - 908 p.

19. Thompson Clive. Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Enterprise Risk Management 6th Edition. – 2021.- 472p.

Інформаційні ресурси

1. Офіційний сайт Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Харківська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/>
4. Компаньон online [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.companion.ua/>
5. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.weforum.org
6. Група Світового банку [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.worldbank.org
7. Державна митна служба України [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.customs.gov.ua
8. Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків «Держзовнішінформ» - www.ukrdzi.com
9. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.oecd.org
10. Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.unesco.org
11. Статистична організація Європейської Комісії (Євростат) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: ec.europa.eu/eurostat
12. Організація Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] / Режим доступу: (ООН) - www.un.org
13. Каталог «Імпорттери та експорттери України» [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.eximbase.com
14. Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.unctad.org
15. Міжнародна торговельна палата (МТП) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.iccwbo.org
16. Міжнародний валютний фонд (МВФ) [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.imf.org
17. Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) [Електронний ресурс] / Режим доступу: - www.uncitral.org
18. Урядовий портал Кабінету Міністрів України - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.kmu.gov.ua
19. Світова організація торгівлі (СОТ) - [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.wto.org
20. Федерація національних асоціацій ризик-менеджменту [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ferma.eu/>
21. Закон України "Про валюту та валютні операції"

22. [Постанова Правління НБУ від 02.01.2019 № 1](#) "Про затвердження Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України"

23. [Постанова Правління НБУ від 02.01.2019 № 5](#) "Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті"